

शासकीय आश्रमशाळेतील शिक्षक व शिक्षकेतर
कर्मचा-यांच्या जबाबदा-या व कर्तव्य,
आश्रमशाळेतील व्यवस्थापन व कार्य नियोजन आणि
विद्यार्थी संगोपन व त्यांचे हक्क इ. बाबत.

महाराष्ट्र शासन

आदिवासी विकास विभाग

शासन परिपत्रक क्र.शाआशा-२००८/प्र.क्र. ६६/का-१३

मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२

दिनांक :- ०९ मे, २००८

परिपत्रक -- आदिवासी विकास विभागातर्गत कार्यरत आश्रमशाळांसाठी शासन निर्णय क्रमांक अआशा-२००६/प्र.क्र.७१/का.११, दिनांक १ सप्टेंबर, २००६ अन्वये सन २००६-०७ या शैक्षणिक वर्षापासून आश्रमशाळा संहिता लागू करण्यात आलेली आहे. सदर संहितेत नमूद केलेल्या कार्यपद्धतीनुसार आश्रमशाळांचा कार्यभार चालविणे आवश्यक आहे. तथापि मा. सचिव, आदिवासी विकास यांनी नुकत्याच काही शासकीय आश्रमशाळांना भेट दिली असता तेथे आढळून आलेल्या त्रुटींच्या अनुषंगाने खालीलप्रमाणे सूचना देण्यात येत आहेत --

कर्मचा-यांची उपस्थिती -- शासन परिपत्रक आस्था-२००५/प्र.क्र.१४९/का.१५ दिनांक ८ सप्टेंबर, २००५ अन्वये आश्रमशाळांतील सर्व कर्मचा-यांनी मुख्यालयी नियमित हजर राहण्याच्या सूचना शासनातर्फे देण्यात आलेल्या आहेत. तथापि मा. सचिवांनी शाळांना भेट दिली असता काही कर्मचारी मुख्यालयी राहत नसल्याचे आढळून आले आहे. तेव्हा यापुढे निरीक्षणाच्या अनुषंगाने शासकीय अधिका-यांनी शाळांना भेट दिली असता जे कर्मचारी त्या दिवशी अनुपस्थित असतील अशा कर्मचा-यांकडून एक दिवसाचे वेतन (भत्त्यासह) मुख्याध्यापकांनी वसूल करावे. अशाप्रकारे वसुली केलेली रक्कम मुख्याध्यापक आणि स्त्री अधिका यांच्या नावे संयुक्त बँक खाते उघडून त्यामध्ये जमा करावी. सदर जमा केलेली रक्कम शाळेच्या किरकोळ दुरुस्तीसाठी किंवा शाळेच्या इतर किरकोळ खर्चासाठी वापरण्यात यावी व त्याचा हिशोब शाळेच्या मुख्याध्यापकांनी ठेवावा. तसेच कर्मचारी मुख्यालयी राहात नसल्याचे निदर्शनास आल्यास अशा कर्मचा-यांची नियमित वेतनवाढ रोखून धरण्यात यावी. तसेच अशा कर्मचा-यांची यादी मुख्याध्यापकांने संबंधित प्रकल्प अधिकारी / आयुक्त / शासनाला सादर करावी. तसेच जे कर्मचारी मुख्यालयी / आश्रमशाळांमध्ये राहात नाहीत अशा कर्मचा-यांना प्रोत्साहन भत्ता देण्यात येऊ नये. त्याचप्रमाणे एकस्तर वेतनश्रेणीही देण्यात येऊ नये.

आहार -- मा. सचिव यांनी नुकत्याच काही शाळांना भेटी दिल्या असता त्यांच्या निदर्शनास आले की विद्यार्थ्यांना दुपारच्या व रात्रीच्या जेवणामध्ये फक्त भात व डाळ देण्यात येते. पोळी भाजी मुलांना नियमित देत नाहीत. गव्हाचा साठा उपलब्ध असतानाही त्याचे पीठ करून

मुलांना जेवणात पोळी दिली जात नाही. तसेच भाजीचा साठा आढळून येत नाही. परंतु मुख्याध्यापक ठेकेदारांना भाजीची बिले नियमित अदा करतात. ही बाब अत्यंत गंभीर आहे. अशा प्रकरणी दोषी मुख्याध्यापकांना बडतर्फीची शिक्षा देण्यात येईल. उपस्थिती रजिस्टर हे दरदिवशी व डायट रजिस्टर जेवणाचे वेळी भरण्यात यावे. जर असे रजिस्टर त्याच दिवशी भरले नाही तर अधिकांना दोषी ठरवून शिक्षा देण्यात येईल. अन्नधान्य साठा नोंदवही नियमितपणे भरावी. काही शाळांमध्ये १०-१० दिवस रजिस्टर भरले नसल्याचे निदर्शनास आले आहे. अशी चूक करणा-या मुख्याध्यापकांची नियमित वार्षिक वेतनवाढ दोन वर्षासाठी रोखण्यात येईल. शासनाने विहित केलेल्या मानकानुसार आहार विद्यार्थ्यांना देण्यात येत नसल्याचे आढळून आल्यास त्याची जबाबदारी संबंधित मुख्याध्यापक व अधिकांची राहिल. तसेच त्या दिवसाच्या जेवणाचा खर्च संबंधित मुख्याध्यापक / अधिका यांच्याकडून वसूल करण्यात येईल. दररोज जेवणापूर्वी मेनूचा फलक स्पष्ट दिसेल अशा ठिकाणी ठेवून त्यामध्ये त्या दिवसांच्या जेवणातील पदार्थांचा तपशील लिहिलेला असावा.

शासनाने विहित केलेल्या मानकानुसार विद्यार्थ्यांना दररोज आहार देण्यात यावा त्यामध्ये स्वच्छ व ताज्या भाजीपाल्याचा समावेश अत्यावश्यक आहे. महिन्यातून एक दिवस जेवणामध्ये बोकडाचे मटण देण्यात यावे. शाकाहारी विद्यार्थ्यांना या दिवशी एखादा गोड पदार्थ देण्यात यावा. विद्यार्थ्यांना भाजीपाला तसेच पोटभर जेवण देण्याची जबाबदारी संबंधित मुख्याध्यापकांची राहिल.

कर्मचा-यांनी स्वैपाक करण्यापूर्वी सर्व भांडी स्वच्छ धुवून वापरावी. जेवण झाल्यानंतर ताट वाट्या स्वच्छ करून व्यवस्थित ठेवण्यात याव्यात. अनुदानित आश्रमशाळेमध्ये मुलांना शासनाने विहित केलेल्या मानकानुसार दररोज आहार देण्यात यावा. तसेच विद्यार्थ्यांना जेवणात नियमित भाजीपाला देण्यात यावा. तसे न केल्याचे शासकीय अधिका-यांच्या भेटी दरम्यान निदर्शनास आल्यास अशा संस्थेला परिरक्षण अनुदान देणे बंद करण्यात येईल.

आश्रमशाळेतील आजारी विद्यार्थ्यांवर औषधोपचार करण्याबाबत -- आश्रमशाळेतील विद्यार्थ्यांचे नियमित वैद्यकीय तपासणी करण्याच्या सूचना शासनाने यापूर्वीच दिलेल्या आहेत. तदनुसार विद्यार्थ्यांची नियमित वैद्यकीय तपासणी करून घेणे तसेच त्याबाबतच्या आवश्यक नोंदी नियमितपणे रजिस्टरमध्ये घेण्याची जबाबदारी संबंधित मुख्याध्यापक व अधिकांची राहिल. आश्रमशाळेतील विद्यार्थी आजारी पडल्यास त्या विद्यार्थ्यांना पालकांच्या ताब्यात देण्याची प्रवृत्ती वाढल्याचे निदर्शनास आले आहे. तेव्हा शासकीय आश्रमशाळेतील विद्यार्थी आजारी पडल्यास अशा विद्यार्थ्यांवर पालकांच्या ताब्यात देण्याऐवजी तात्काळ औषधोपचार करण्यात यावा. वेळप्रसंगी अशा विद्यार्थ्यांना जिल्हा रुग्णालयापर्यंत नेऊन त्यांच्यावर योग्य तो उपचार करण्यात यावा याची संपूर्ण जबाबदारी शाळेच्या मुख्याध्यापकांची व अधिकांची राहिल. आजारी विद्यार्थ्यांना औषधोपचार न करता पालकांच्या ताब्यात देण्याची बाब निदर्शनास आल्यास संबंधित मुख्याध्यापकाला/ अधिकाकाला तात्काळ निलंबित करून त्यांचेविरुद्ध शिस्तभंगाची कारवाई करण्यात येईल.

विद्यार्थ्यांवर औषधोपचार करण्यासाठी होणारा औषधाचा व वाहतुकीचा खर्च शाळेच्या आकस्मिक खर्च निधीतून भागविण्यात यावा.

विद्यार्थी संख्या -- आश्रमशाळामधील इयत्ता १ ली ते ४ थी च्या वर्गामध्ये विद्यार्थ्यांची संख्या अत्यल्प असल्याचे दिसून आले आहे. तेव्हा या वर्गांची क्षमता पूर्ण करण्याच्या अनुषंगाने लगतच्या गावांमध्ये फिरून पालकांच्या भेटी घेऊन विद्यार्थी संख्या क्षमतेनुसार भरण्याची जबाबदारी संबंधित मुख्याध्यापकांची व शिक्षकांची राहिल. प्रत्येक शिक्षकाला विद्यार्थी पट नोंदणीबद्दल इष्टांक देण्यात यावा व त्याची स्वतंत्र नोंदवही ठेवण्यात यावी व त्याचा अहवाल नियमितपणे संबंधित प्रकल्प अधिकारी व अपर आयुक्त, आदिवासी विकास यांना देण्यात यावा.

विद्यार्थ्यांना वाटप करावयाचे साहित्य -- शासकीय आश्रमशाळेतील विद्यार्थ्यांना वाटप करावयाचे साहित्य विद्यार्थ्यांना वाटप न करता ते एक ठिकाणी पडून राहिल्याचे सचिव यांना शाळेच्या भेटी दरम्यान आढळून आले आहे. तेव्हा विद्यार्थ्यांना अनुज्ञेय असलेले सर्व साहित्य वेळच्यावेळी विद्यार्थ्यांना वाटप करण्यात यावे. असे साहित्य पडून राहून खराब झाल्याचे निदर्शनास आल्यास संबंधित मुख्याध्यापकांच्या वेतनातून खराब झालेल्या सर्व साहित्याची रक्कम वसूल करण्यात येईल.

विद्यार्थ्यांची वर्तणूक -- आश्रमशाळेत शिक्षण घेणा-या विद्यार्थ्यांनी शाळेचे नियम काटेकोरपणे पाळणे तसेच शिस्तीने राहाणे आवश्यक आहे. विद्यार्थ्यांनी त्यांना वाटप केलेल्या साहित्याची, शाळेतील साहित्याचे तसेच शासकीय मालमत्तेचे / शाळेच्या इमारतीचे जाणिवपूर्वक नुकसान केल्यास अशा विद्यार्थ्यांना लेखी समज देण्यात यावी. तदनंतरही विद्यार्थ्याने पुन्हा तशी चूक केल्यास अशा विद्यार्थ्यांना शाळेतून काढून टाकण्यात येईल.

आश्रमशाळा बांधकाम / दुरुस्तीबाबत -- शासकीय आश्रमशाळांची दुरुस्ती अथवा बांधकाम सुरु असताना आश्रमशाळेच्या मुख्याध्यापकांनी सदर बांधकामावर देखरेख ठेवावी. तसेच बांधकामासाठी वापरण्यात येणारे साहित्य योग्य असल्याची खात्री करून घ्यावी. बांधकामासाठी वापरण्यात येणारा साहित्याचा दर्जा निकृष्ट असल्याचे लक्षात आल्यास बांधकाम थांबवावे व त्याबाबतची लेखी तक्रार संबंधित प्रकल्प अधिकारी, ए.आ.वि.प्र./ अपर आयुक्त, आ.वि. यांना तात्काळ करावी.

मा. सचिवांनी नुकत्याच काही शाळांना भेटी दिल्या असता सदर शाळांच्या कंपाऊंड वॉलच्या बांधकामासाठी वापरलेले साहित्य निकृष्ट दर्जाचे असल्याचे आढळले आहे. तसेच बांधकाम व कंपाऊंड वॉल ब-याच ठिकाणी तुटल्याचेही निदर्शनास आले आहे. तेव्हा संबंधित शाळेच्या मुख्याध्यापकांनी बांधकामाबाबत योग्य ती खबरदारी घ्यावी. निकृष्ट दर्जाचे बांधकाम शाळेत केल्याचे आढळून आल्यास संबंधित मुख्याध्यापकांना जबाबदार धरण्यात यावे. व त्यांना निलंबित करून त्यांचेवर शिस्तभंगाची कार्यवाही करण्यात येईल. कंपाऊंड वॉलला आवश्यक त्या ठिकाणी छोटे छोटे गेट ठेवावे असे गेट वापरात नसताना बंद करून ठेवावे.

शाळेचा परिसर -- आश्रमशाळेचा परिसर नियमितपणे स्वच्छ करून टापटीप राहिल याची मुख्याध्यापकांनी काळजी घ्यावी तसेच शाळेच्या सभोवताली झाडे लावण्यात यावी व त्याची देखभाल करावी.

आश्रमशाळेतील संबंधित कर्मचारी कर्तव्य व जबाबदारी, आश्रमशाळेतील व्यवस्थापन व विद्यार्थी संगोपन, इत्यादिबाबत आयुक्त, आ.वि. नाशिक यांनी त्यांचे परिपत्रक क्रमांक शाआशा-१५०३/प्र.क्र.२४३/का.६ (३) दि. २२. मे, २००३ अन्वये सविस्तर सूचना दिलेल्या आहेत. त्याचेही काटेकोरपणे पालन करण्यात यावे.

या परिपत्रकातील सूचना शासकीय आश्रमशाळा / अनुदानित आश्रमशाळा यांना लागू राहतील. मुख्याध्यापक, अधीक्षक यांनी हे परिपत्रक संबंधित शिक्षक, विद्यार्थी व कर्मचा-यांच्या निदर्शनास आणून द्यावे व तशी त्यांची स्वाक्षरी घेण्यात यावी.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(आ.गु.अंस्वले)

उप सचिव

आदिवासी विकास

प्रति,

आयुक्त, आदिवासी विकास, नाशिक

अपर आयुक्त, आदिवासी विकास, ठाणे / नाशिक / अमरावती / नागपूर

सर्व प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प,

सर्व मुख्याध्यापक शासकीय आश्रमशाळा / अनुदानित आश्रमशाळा